

Методологічні засади обліку нематеріальних активів згідно з МСБО 38

Сучасна практика застосування міжнародних стандартів свідчить про поступове розширення переліку об'єктів, які можуть розглядатися як нематеріальні активи. Зокрема, Комітет з тлумачень МСФЗ у червні 2019 року в межах рішення «Holdings of Cryptocurrencies» підтвердив, що криптовалюта відповідає цьому визначенню та мають обліковуватися за МСБО 38, оскільки вони є відокремлюваними (їх можна продати або передати індивідуально) при відсутності фізичної форми чи статусу грошових коштів [2]. Офіційне підтвердження цього підходу зафіксовано в опублікованому рішенні (Agenda Decision) на сайті IFRS Foundation.

Відповідно до положень МСБО 38, ключовою ознакою нематеріального активу є його ідентифікованість, що забезпечує можливість відокремлення активу від гудвілу. Зазначений критерій передбачає можливість виокремлення активу з-поміж інших об'єктів підприємства шляхом продажу, передачі, ліцензування чи обміну, або виникнення активу внаслідок договірних чи інших юридичних прав. Одночас для визнання об'єкта у складі активів підприємство повинно підтвердити ймовірність отримання майбутніх економічних вигід та можливість достовірної оцінки його вартості [1]. Саме ці критерії на практиці викликають найбільшу кількість дискусій, оскільки оцінка майбутніх вигід часто має суб'єктивний характер.

Суттєвою проблемою сучасного обліку нематеріальних активів залишається розмежування витрат, що підлягають капіталізації, та витрат звітного періоду. МСБО 38 встановлює жорсткі обмеження щодо визнання внутрішньо створених активів, оскільки значна частина таких витрат не може бути достовірно ідентифікована або відокремлена від загальної діяльності підприємства. Зокрема, стандарт прямо зазначає, що внутрішньо створені бренди, назви видань, клієнтські бази та подібні об'єкти не визнаються нематеріальними активами через неможливість достовірного визначення їх вартості [1]. Аналогічний підхід застосовується до витрат на рекламу, навчання персоналу та адміністративних витрат, які не формують первісної вартості активу.

Особливо складним у практичному аспекті є питання обліку внутрішньо створених нематеріальних активів на стадіях дослідження та розробки. Відповідно до п. 54 МСБО 38, витрати на дослідження не підлягають визнанню як нематеріальний актив, оскільки на цьому етапі підприємство не може довести існування майбутніх економічних вигід. Натомість на стадії розробки актив може бути визнаний лише за умови дотримання визначених стандартом критеріїв, серед яких технічна можливість завершення розробки, намір використовувати або реалізувати актив та здатність підтвердити майбутню економічну ефективність проекту [1].

У сучасних умовах розвитку інноваційної економіки така невизначеність створює ризики як необґрунтованої капіталізації витрат, так і, навпаки, заниження вартості нематеріальних активів підприємства. Саме тому для суб'єктів господарювання особливо важливим є формування внутрішніх методик оцінювання, які дозволять обґрунтовано підтверджувати наявність майбутніх економічних вигід від створеного активу. На нашу думку, такі методики повинні передбачати документальне підтвердження технічної можливості завершення проекту, оцінку потенційного ринку збуту, прогноз очікуваних грошових потоків, а також аналіз практичної доцільності використання активу у господарській діяльності підприємства.

Крім того, доцільним є впровадження системи внутрішніх критеріїв ідентифікації стадії розробки, яка б дозволяла мінімізувати суб'єктивізм при прийнятті рішення щодо капіталізації витрат. У цьому контексті положення МСБО 38 фактично формують лише загальні методологічні орієнтири, тоді як практична реалізація вимог стандарту значною мірою покладається на професійне судження підприємства. Таким чином, проблема обґрунтування майбутніх економічних вигід залишається одним із найбільш дискусійних та недостатньо врегульованих аспектів обліку нематеріальних активів, що потребує подальшого методичного розвитку як на рівні міжнародних стандартів, так і на рівні внутрішньої облікової політики підприємств.

Список використаних джерел:

1. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 38 (МСБО 38). Нематеріальні активи: Стандарт Ради з Міжнар. стандартів бух. обліку від 01.01.2012. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_050#Text.
2. IFRS Project Summary: Holdings of Cryptocurrencies. IFRS Foundation. URL: <https://www.ifrs.org/projects/completed-projects/2019/holdings-of-cryptocurrencies/>.

Облікове відображення мережевих ефектів в умовах економіки знань

В умовах економіки знань центр створення вартості зміщується від матеріальних активів до нематеріальних, а традиційні організаційні структури поступаються місцем децентралізованим мережевим підприємствам. Чинна система бухгалтерського обліку, побудована на принципах автономності підприємства, майнової відокремленості та історичної вартості, виявляється нездатною адекватно відобразити специфіку мережевої взаємодії. Наслідком цього є суттєвий розрив між балансовою та реальною ринковою вартістю мережевих структур.

Узагальнення практики функціонування мережевих підприємств дозволяють стверджувати, що головною обліковою проблемою мережевих підприємств є існування «мережевих ефектів», що генерують економічну вартість або формують ризики, залишаючись при цьому невидимими у фінансовій звітності окремих учасників. Систематизація виявлених ефектів за характером їх облікового впливу дала змогу об'єднати їх у дві концептуальні категорії.

Перша категорія охоплює ефекти, пов'язані з нематеріальними активами та «невидимим» капіталом мережі. Ефект спільної репутації (репутаційний пул) проявляється у тому, що сукупна репутація мережі є неподільним активом, вартість якого залежить від дій усіх учасників, однак не визнається у їхній індивідуальній звітності. Ефект екосистемного капіталу полягає у відображенні масивів метаданих, що генеруються платформою, виключно за собівартістю розробки програмного забезпечення, без урахування їх справедливої вартості як ключового джерела вартості платформи. Ефект прихованого капіталу довіри (реляційного капіталу) виражається у тому, що неформальні гарантії та підтримка керуючої компанії суттєво знижують кредитний ризик учасника, проте не відображаються як його умовний актив.

Друга категорія охоплює ефекти, пов'язані з трансфертним ціноутворенням як оркеструючим механізмом. Трансфертне ціноутворення функціонує не лише як податковий інструмент, а й як система управління, що породжує специфічні облікові проблеми. Юридичне закріплення ризиків виражається у ситуації, коли комерційні ризики формально перенесені на дистриб'ютора, але фактично компенсуються керуючою компанією через неформальну страховку. Подвійний облік внутрішніх оборотів без консолідації системно завищує агреговані показники доходів мережі. Податкова арбітражна вартість є прихованим доходом мережі, що виникає через різницю податкових ставок між юрисдикціями учасників і не розкривається у звітності жодного з них.

Для подолання виявлених суперечностей пропонується переосмислити функцію обліку через концепцію «оцінювальної інфраструктури», застосовуючи підхід Яна Моурітсена [1] щодо оркеструючих і саморегулюючих механізмів.

На практичному рівні вирішення проблеми потребує впровадження двох облікових інструментів. Перший передбачає розширення забалансового обліку з метою відновлення принципу превалювання сутності над формою шляхом відображення мережевих потенціалів і ризиків на забалансових рахунках. Зокрема, для керуючої компанії пропонується визнання інформаційних активів мережі на рахунку 04 за справедливою вартістю, а для рядових учасників – відображення мережевої гарантійної підтримки як умовного активу на рахунку 05. Другий інструмент передбачає запровадження мережевої звітності (квазіконсолідації) у вигляді розширеного звіту, що складається керуючою компанією за логікою Country-by-Country reporting, елімінує внутрішньомережеві обороти та розкриває сукупну маржу й податкову економію мережі як єдиної економічної одиниці.

Впровадження запропонованих інструментів дозволить легітимізувати невидимі мережеві активи, коректно відобразити розподіл ризиків та забезпечити стейкхолдерів достовірною аналітичною інформацією щодо реальної вартості та надійності функціонування мережевих підприємств в умовах економіки знань.

Список використаних джерел:

1. Mouritsen J., Larsen H. T., Bukh P. N. D. Intellectual capital and the 'capable firm': narrating, visualising and numbering for managing knowledge. *Accounting, Organizations and Society*. 2001. Vol. 26, no. 7-8. P. 735–762. URL: [https://doi.org/10.1016/s0361-3682\(01\)00022-8](https://doi.org/10.1016/s0361-3682(01)00022-8)

Облік та оцінка запасів за МСБО 2: міжнародний та національний підхід

Облік запасів відіграє важливу роль у системі бухгалтерського обліку підприємства, адже вони складають значну частину його оборотних активів і безпосередньо впливають на формування фінансових результатів. Рациональне управління запасами дозволяє забезпечити безперервність виробничого процесу, оптимізувати витрати та підвищити рентабельність діяльності підприємства.

Згідно з МСБО 2 «Запаси», до запасів відносяться активи, які призначені для продажу в рамках звичайної діяльності, перебувають у процесі виробництва для такого продажу або представлені у вигляді сировини чи матеріалів, що будуть використані у виробничому процесі або при наданні послуг [1]. Таким чином, запаси охоплюють товари, готову продукцію, незавершене виробництво, а також виробничі ресурси, необхідні для забезпечення господарської діяльності підприємства.

Одним із важливих компонентів обліку запасів за вимогами МСБО 2 є їх оцінка. Відповідно до стандарту, запаси слід обліковувати за найменшою із двох величин – собівартістю або чистою вартістю реалізації. Такий підхід спрямований на дотримання принципу обачності, який запобігає завищенню вартості активів у фінансовій звітності. Чиста вартість реалізації визначається як передбачена ціна продажу за умов нормальної діяльності, скоригована на витрати, пов'язані із завершенням виробництва та реалізацією продукції. У випадку, коли поточна вартість запасів знижується менше їх собівартості, підприємство повинно здійснити їх уцінку.

Розрахунок собівартості запасів за МСБО 2 включає всі витрати, які безпосередньо пов'язані з придбанням, переробкою або іншими операціями, необхідними для доведення запасів до їх поточного стану та місця розташування. Витрати на придбання охоплюють ціну закупівлі, ввізне мито, податки, які не можуть бути відшкодовані підприємству, а також транспортно-заготівельні витрати. Витрати на переробку включають прямі витрати на оплату праці та виробничі накладні витрати, зокрема змінного і постійного характеру. До інших витрат належать тільки ті витрати, що мають безпосередній зв'язок із доведенням запасів до теперішнього стану. Водночас обраний метод оцінки вибуття запасів безпосередньо впливає на фінансові результати підприємства, зокрема на величину прибутку та податкове навантаження, що набуває особливої актуальності в умовах інфляційних процесів.

Вітчизняна практика обліку запасів регламентується НП(С)БО 9 «Запаси», який, загалом, узгоджується з підходами МСБО 2 щодо оцінки та визначення запасів [2].

Попри загальну узгодженість підходів до обліку запасів відповідно до міжнародних та національних стандартів, на практиці виникають певні труднощі їх застосування в Україні. Зокрема, складність викликає визначення чистої вартості реалізації в умовах нестабільності ринкового середовища, що потребує застосування професійного судження та врахування значної кількості факторів. Крім того, проблемним аспектом є розподіл постійних виробничих накладних витрат відповідно до нормальної потужності підприємства, що не завжди коректно реалізується вітчизняними суб'єктами господарювання. Також варто відзначити, що МСБО 2 передбачає більш детальні вимоги до розкриття інформації у фінансовій звітності, зокрема щодо методів оцінки запасів, що підвищує прозорість, але водночас ускладнює практичне застосування стандарту.

Таким чином, незважаючи на формальну гармонізацію НП(С)БО 9 «Запаси» з МСБО 2, національна система бухгалтерського обліку все ще характеризується певними обмеженнями у застосуванні підходів міжнародних стандартів, що зумовлено як недостатнім рівнем використання професійного судження, так і практичними труднощами імплементації окремих положень МСФЗ. У зв'язку з цим подальша адаптація національної облікової системи має бути спрямована не лише на нормативне зближення, а й на підвищення якості практичного застосування міжнародних стандартів, що сприятиме достовірності та порівнянності фінансової звітності українських підприємств.

Список використаних джерел:

1. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 2 (МСБО 2) «Запаси»: Стандарт Ради з Міжнародних стандартів бух. обліку. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_021#Text
2. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 9 «Запаси»: Наказ Міністерства фінансів України від 20.10.1999 № 246: станом на 28 жовт. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0751-99#Text>

Підходи бухгалтерського обліку експортних операцій за МСФЗ

За своєю суттю експортні операції є одним із видів зовнішньоекономічної діяльності, що в господарській діяльності характеризуються рухом коштів в іноземній валюті. Згідно із Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» фінансова звітність має складатися відповідно до принципу єдиного грошового вимірника, що означає узагальнення операцій в одній функціональній валюті. В Україні такою валютою є українська гривня, що зумовлює у бухгалтерському обліку здійснювати відображення експортних операцій одночасно у двох валютах, а в кінці звітного періоду передбачає конвертування грошових коштів в іноземній валюті в національну.

Згідно з положеннями МСБО 21 «Вплив змін валютних курсів», «операцію в іноземній валюті слід відображати після первісного визнання у функціональній валюті, застосовуючи до суми в іноземній валюті курс «спот» між функціональною валютою та іноземною валютою на дату операції» [1].

При експорті товарів це означає, що виручка має бути оцінена за курсом, який діяв у момент передачі контролю над активом покупцю. Якщо підприємство здійснює велику кількість операцій, стандарт дозволяє використовувати середній курс за тиждень або місяць, що спрощує технічну роботу бухгалтера, але вимагає розкриття у примітках до фінансової звітності. Варто зазначити, що дане спрощення дозволено використовувати лише за умови відсутності суттєвих коливань валютних курсів.

Акцентуємо увагу, що МСФЗ вимагають чіткого розподілу заборгованості та активів на монетарні та немонетарні статті, оскільки від цього залежить чи буде проводитися переоцінка цих статей на дату операції чи дату звітності чи не буде. Зокрема, дебіторська заборгованість іноземних покупців класифікується як монетарний актив, оскільки вона передбачає отримання фіксованої суми грошових коштів, які за своєю суттю є монетарними. Тому такі статті підлягають обов'язковій переоцінці, а її результати включаються до складу прибутку або збитку за звітний період.

Щодо авансів, отриманих від нерезидентів, то вони визначаються як немонетарні статті. Оскільки підприємство вже отримало кошти і має зобов'язання надати товар, а не повернути гроші, сума авансу фіксується за курсом на дату його отримання. Надалі ця сума не перераховується, і дохід від реалізації в майбутньому визнається за цим самим історичним курсом.

Важливим моментом щодо операцій в іноземній валюті та курсових різниць є розкриття інформації про них у фінансовій звітності. Згідно з вимогами стандарту, суб'єкт господарювання зобов'язаний розкривати суму курсових різниць, визнаних у складі прибутку або збитку за звітний період, за винятком тих, що виникають за фінансовими інструментами (застосовуються вимоги МСФЗ 9 «Фінансові інструменти»). Окрім цього, підлягають розкриттю чисті курсові різниці, відображені в іншому сукупному прибутку, із зазначенням їх накопичення у складі окремого компонента власного капіталу та узгодженням їх величини на початок і кінець звітного періоду.

Також, варто зазначити, що розкриттю підлягає і функціональна валюта підприємства. Зокрема, у випадках коли валюта подання фінансової звітності відрізняється від функціональної валюти підприємства, то суб'єкт господарювання повинен чітко зазначити цей факт, розкрити інформацію про функціональну валюту, а також обгрунтувати причини використання іншої валюти подання.

Курсові різниці не визнаються грошовими потоками, оскільки не супроводжуються фактичним рухом грошових коштів. Водночас вплив таких змін на залишки грошових коштів та їх еквівалентів, виражених в іноземній валюті, підлягає відображенню у Звіті про рух грошових коштів з метою узгодження їх величини на початок і кінець звітного періоду. Зазначена сума розкривається окремо від грошових потоків за операційною, інвестиційною та фінансовою діяльністю, що забезпечує коректне відображення впливу валютних коливань на фінансові показники суб'єкта господарювання. Також, МСФЗ містять окремі вимоги щодо розкриття курсових різниць, що виникають у результаті діяльності дочірніх закордонних підрозділів, зокрема такі різниці накопичуються у складі іншого сукупного доходу та відображаються у Звіті про власний капітал. Вони фіксуються як окремий резерв у власному капіталі та не впливають на поточний чистий прибуток підприємства до моменту припинення діяльності за кордоном.

Таким чином, облік операцій в іноземній валюті потребує застосування чіткої методики, що забезпечуватиме прозорість, достовірність та порівняність результатів діяльності підприємства.

Список використаних джерел:

1. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 21 (МСБО 21). Вплив змін валютних курсів : Стандарт Ради з Міжнар. стандартів бух. обліку від 01.01.2012. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_022#Text (дата звернення: 22.04.2026).

Лайчук С.М., к.е.н., доц.,
доц. кафедри інформаційних систем в управлінні та обліку
Ковтунівська А.В., магістрант спеціальності «Облік і оподаткування»
Державний університет «Житомирська політехніка»

Особливості організації бухгалтерського обліку операцій з торгівлі нафтопродуктами

Діяльність підприємств у сфері торгівлі нафтопродуктами супроводжується підвищеною складністю організації бухгалтерського обліку, що зумовлено специфічними фізико-хімічними властивостями продукції, особливими умовами її транспортування, зберігання та реалізації. Додатковим фактором ускладнення виступає те, що нафтопродукти належать до категорії підакцизних товарів, що формує посилені вимоги до прозорості облікових процесів, контролю та звітності.

Нормативне регулювання обліку операцій з нафтопродуктами в Україні ґрунтується на комплексі законодавчих і підзаконних актів, які визначають порядок документального оформлення, обліку руху та реалізації пального, а також особливості його оподаткування [1, 2]. Методологічною основою виступає НП(С)БО 9 «Запаси» [3], відповідно до якого встановлюються принципи визнання, оцінки та відображення запасів у бухгалтерському обліку. Первісна вартість нафтопродуктів формується з урахуванням витрат на їх придбання, транспортування та доведення до стану придатності, що потребує чіткого документального підтвердження кожного елемента витрат.

Однією з ключових особливостей обліку є необхідність одночасного застосування натурального та вартісного вимірювання. Такий підхід дозволяє поєднати контроль за фізичними обсягами пального з його фінансовою оцінкою. Облік у натуральних одиницях (літрах, кілограмах) забезпечує можливість оперативного виявлення втрат, нестач або помилок у процесі руху товарів, тоді як вартісний вимір відображає економічну сутність операцій у фінансовій звітності.

Організація облікового процесу передбачає безперервний контроль руху нафтопродуктів на всіх етапах їх обігу – від моменту надходження до складу або АЗС до реалізації кінцевому споживачу. Це досягається шляхом формування системи первинного обліку, яка включає товарно-транспортні накладні, акти приймання-передачі, змінні звіти операторів автозаправних станцій, журнали обліку руху пального та інші документи. Якість первинного документування безпосередньо впливає на достовірність усієї системи бухгалтерського обліку.

Важливим елементом є розмежування функціональних обов'язків між матеріально відповідальними особами та бухгалтерською службою підприємства. Працівники, які безпосередньо здійснюють операції з паливом, відповідають за його збереження та ведуть кількісний облік, тоді як бухгалтерія узагальнює дані у грошовому вимірі та формує фінансову і податкову звітність. Такий розподіл функцій сприяє посиленню внутрішнього контролю та зменшенню ризику зловживань.

Синтетичний облік операцій з нафтопродуктами здійснюється із застосуванням рахунку 28 «Товари», який деталізується залежно від виду діяльності підприємства. Для оптової торгівлі використовується субрахунок 281 «Товари на складі», для роздрібною – 282 «Товари в торгівлі». Аналітичний облік ведеться за видами, марками та сортами пального, що дозволяє забезпечити деталізацію інформації та ефективне управління запасами.

Формування роздрібною ціни на нафтопродукти є багатокомпонентним процесом, який включає закупівельну вартість, торгову націнку, акцизний податок та податок на додану вартість. У результаті ціна реалізації формується як інтегрований показник, що відображає як витратну, так і податкову складову. Помилки у формуванні ціни можуть призвести до викривлення фінансових результатів та втрати конкурентних позицій підприємства.

Окрему увагу слід приділити обліку акцизного податку, який є обов'язковим елементом операцій з реалізації пального. Суб'єкти господарювання зобов'язані здійснювати реєстрацію як платники акцизного податку та забезпечувати ведення обліку через електронні системи адміністрування реалізації пального. Це дозволяє державі здійснювати контроль за обігом підакцизної продукції, однак водночас підвищує складність внутрішнього обліку підприємств.

Суттєвим питанням є вибір методу оцінки запасів нафтопродуктів. У практиці застосовуються метод середньозваженою собівартості, метод ідентифікованою собівартості або оцінка за цінами придбання. Вибір конкретного методу впливає на фінансовий результат діяльності підприємства, тому має бути економічно обґрунтованим і закріпленим в обліковій політиці.

У роздрібній торгівлі нафтопродуктами важливу роль відіграє забезпечення належного рівня інформування споживачів. Законодавство встановлює вимоги щодо обов'язкового надання інформації про вид пального, його якісні характеристики та ціну. Це формує додаткові вимоги до облікової системи, оскільки інформація повинна бути точною, актуальною та доступною.

Важливим напрямом є організація внутрішнього контролю, який охоплює інвентаризації, контроль за рухом запасів, перевірку діяльності матеріально відповідальних осіб та використання автоматизованих систем обліку. Ефективна система контролю дозволяє зменшити ризики втрат, підвищити дисципліну обліку та забезпечити достовірність звітних даних.

Окремо слід виділити значення цифровізації бухгалтерського обліку. Використання сучасних інформаційних систем забезпечує автоматизацію облікових процесів, оперативний моніторинг руху нафтопродуктів та формування звітності в режимі реального часу. Крім того, цифрові технології сприяють інтеграції облікових, аналітичних та контрольних функцій, що підвищує ефективність управління підприємством.

Додатково слід враховувати ризики, характерні для даної сфери діяльності. До них належать втрати пального внаслідок природного убутку, можливі помилки при вимірюванні обсягів, ризики крадіжок, а також податкові ризики, пов'язані з неправильним обліком акцизу. Мінімізація цих ризиків можлива лише за умови комплексного підходу до організації обліку та контролю.

Таким чином, бухгалтерський облік операцій з торгівлі нафтопродуктами є багаторівневою системою, яка поєднує нормативно-правові, методичні та організаційні аспекти. Його ефективність безпосередньо впливає на фінансові результати діяльності підприємства, рівень його прозорості та економічної безпеки.

Удосконалення облікової системи доцільно здійснювати шляхом впровадження цифрових технологій, автоматизації процесів, удосконалення методів оцінки запасів та посилення внутрішнього контролю. Реалізація таких заходів сприятиме підвищенню якості управлінських рішень, достовірності облікової інформації та загальної ефективності діяльності підприємств у сфері торгівлі нафтопродуктами.

Список використаних джерел:

1. Про затвердження Інструкції про порядок приймання, транспортування, зберігання, відпуску та обліку нафти і нафтопродуктів на підприємствах і організаціях України : наказ Міністерства палива та енергетики України від 20.05.2008 № 281/171/578/155 // Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0805-08#Text>

2. Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку запасів : затв. наказом Міністерства фінансів України від 10.01.2007 № 2. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0002201-07#Text>

3. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку «Запаси» : затверджене Наказом Міністерства фінансів України 20.10.99 р. № 246. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0751-99#Text>

Левченко К.П., здобувачка вищої освіти 2 курсу спеціальності D1 «Облік і оподаткування»,
 Науковий керівник: Лайчук С.М., к.е.н., доц.,
 доц. кафедри інформаційних систем в управлінні та обліку
 Державний університет «Житомирська політехніка»

Електронний документообіг у сфері обліку оплати праці: переваги впровадження та правові колізії

Трансформація економічних відносин під впливом глобальної цифровізації обумовлює необхідність перегляду традиційних підходів до документування господарських операцій. Сфера оплати праці, як один із найскладніших об'єктів бухгалтерського обліку, потребує високої точності, оперативності та конфіденційності. Впровадження електронного документообігу (ЕДО) стає не лише інструментом оптимізації витрат, а й критичною умовою забезпечення безперервності бізнес-процесів у сучасних реаліях.

Фундаментальна ідея імплементації електронного документообігу (ЕДО) у сфері трудових відносин полягає у стратегічній трансформації облікових процесів через механізми диджиталізації та автоматизації [1]. Це забезпечує перехід від традиційного документування до високотехнологічної моделі управління, що характеризується наступними ознаками (табл. 1).

Таблиця 1

Концептуальні переваги та функціональні можливості ЕДО в системі обліку праці та її оплати

Ознака	Характеристика та результативність впровадження
Оптимізація операційної діяльності	Впровадження безпаперових технологій забезпечує суттєву мінімізацію транзакційних витрат, зокрема дозволяє зменшити видатки на адміністрування персоналу на 25-35%.
Забезпечення безперервності бізнес-процесів	В умовах глобальної цифровізації та воєнного стану ЕДО виступає критичною умовою підтримки життєдіяльності підприємства, оскільки є єдиним легітимним способом дистанційного обміну інформацією.
Автоматизація первинного обліку	Використання інтегрованих СЕД (поєднання облікових програм із хмарними сервісами) дозволяє автоматизувати формування зарплатної звітності (табелів, нарахувань, утримань) на основі електронних первинних даних, що підвищує точність обліку.
Підвищення конкурентоспроможності	Відмова від застарілих підходів на користь КЕП та хмарних сервісів ідентифікації є необхідною передумовою для усунення часових, логістичних бар'єрів та витрат на фізичне зберігання паперу.

Однак, попри очевидні переваги, процес впровадження ЕДО супроводжується значними правовими колізіями. Однією з головних проблем є невідповідність між нормами КЗпП України, які подекуди досі орієнтовані на «письмову форму» з власноручним підписом, та спеціальним законодавством про електронні довірчі послуги. Хоча Закон України № 2136-IX [2] значно розширив можливості електронної комунікації під час війни, він не вирішив питання легітимності використання спрощених засобів ідентифікації замість КЕП у довгостроковій перспективі.

В Україні наразі не сформовано єдиного державного стандарту та доступної інфраструктури, яка б гарантувала збереження цілісності електронних документів протягом тривалого часу. Таким чином, існує висока ймовірність пошкодження або втрати даних на серверах підприємств чи провайдерів ЕДО, що безпосередньо загрожує надійності системи.

Окремо слід виділити проблему архівного зберігання. Згідно з чинними нормативами, документи з кадрових питань (у т.ч. щодо оплати праці) мають зберігатися 75 років. На сьогодні в Україні відсутній єдиний державний стандарт та доступна інфраструктура для гарантованого збереження цілісності та можливості зчитування електронних документів протягом такого тривалого терміну. Це створює ризики для майбутнього пенсійного забезпечення працівників, якщо електронні сервери підприємства або провайдера ЕДО будуть пошкоджені. Ще одним бар'єром є правова незахищеність роботодавця у спорах щодо факту отримання документа. Судова практика 2024-2025 років свідчить, що за відсутності чітко прописаного в трудовому договорі алгоритму електронної взаємодії, працівники успішно оскаржують звільнення або зміну умов праці, посилаючись на те, що «повідомлення в месенджері або на e-mail не є офіційним документом».

Отже, для успішної імплементації ЕДО у сфері оплати праці необхідно: 1) закріпити на законодавчому рівні пріоритет електронної форми кадрових документів над паперовою; 2) розробити механізм державного «хмарного» архівування документів тривалого зберігання; 3) уніфікувати вимоги до інтерфейсів СЕД для забезпечення їхньої сумісності з державними реєстрами.

Список використаних джерел:

1. Електронний документообіг у кадровому та зарплатному обліку. URL: <https://www.ifin.in.ua/salary-in-ukraine/>
2. Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану : Закон України від 15 берез. 2022 р. № 2136-IX: (редакція від 01.01.2026). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20>

Ляшук Я.В., магістр гр. 300-25М
 Науковий керівник: Лайчук С.М., к.е.н., доц.,
 доц. кафедри інформаційних систем в управлінні та обліку
 Державний університет «Житомирська політехніка»

Роль облікової політики в бухгалтерському обліку підприємства

У сучасних умовах розвитку економіки, що характеризується високим рівнем невизначеності, посиленням конкуренції та трансформацію зовнішнього середовища, підвищується значення ефективного інформаційного забезпечення управління підприємством. Вагоме місце в цьому процесі займає облікова політика, яка визначає методологічні засади ведення бухгалтерського обліку та подання звітності.

Відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 р. № 996-XIV: «...облікова політика - сукупність принципів, методів і процедур, що використовуються підприємством для ведення бухгалтерського обліку, складання та подання фінансової звітності...» [1].

У системі бухгалтерського обліку облікова політика виконує визначальну роль, оскільки вона забезпечує єдність методологічних підходів до відображення господарських операцій. Значення облікової політики проявляється у забезпеченні порівнянності фінансової інформації, послідовності облікових процедур та достовірності облікових даних.

Облікова політика у системі бухгалтерського обліку найбільш повно реалізується через вибір та нормативне закріплення підприємством альтернативних методів ведення обліку, передбачених чинними національними стандартами. Зокрема, це стосується визначення методу нарахування амортизації основних засобів, способу оцінки вибуття запасів, порядку формування забезпечень і резервів, а також встановлення критеріїв визнання доходів та витрат. Зазначені елементи мають безпосередній вплив на формування фінансового результату та показників фінансової звітності підприємства.

Кожне підприємство самостійно за погодженням з власником або уповноваженим ним органом визначає свою облікову політику. Формуючи облікову політику, підприємство має враховувати організаційно-правову форму, галузеві особливості економічної діяльності, обсяг виробництва та інші специфічні ознаки діяльності конкретного підприємства [3].

Важливим завданням облікової політики є забезпечення єдності на рівні підприємства. Це означає обов'язкове застосування всіма відокремленими підрозділами однакових принципів, методів і процедур, визначених у межах облікової політики. Таким чином, облікова політика виступає не лише як сукупність методичних підходів до формування фінансової звітності, а як інструмент організації та управління системою бухгалтерського обліку на підприємстві.

З метою узагальнення ролі облікової політики в бухгалтерському обліку доцільно систематизувати її функціональні прояви (табл. 1).

Таблиця 1

Функціональне значення облікової політики в бухгалтерському обліку підприємства

Функція облікової політики	Характеристика
Методологічна	Визначає сукупність принципів, методів та процедур ведення бухгалтерського обліку відповідно до чинних стандартів
Інформаційна	Забезпечує формування достовірної, повної та порівнянної фінансової інформації
Регулююча	Встановлює правила відображення господарських операцій та організації облікового процесу
Контрольна	Сприяє здійсненню внутрішнього контролю за правильністю ведення обліку
Захисна	Проявляється при аудиторських та податкових перевірках як доказова база

Джерело: складено автором за матеріалами [1-3].

Отже, облікова політика є ключовим елементом системи бухгалтерського обліку підприємства, що визначає порядок формування облікової інформації та забезпечує достовірність і порівнянність. Функції облікової політики свідчать про її ключову роль у забезпеченні своєчасного та достовірного інформаційного забезпечення, захисті інтересів підприємства під час контрольних заходів, а також у впорядкуванні та організації діяльності суб'єктів господарювання.

Список використаних джерел:

1. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14>.
2. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 8 «Облікові політики, зміни в облікових оцінках та помилки». URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/mu17031>.
3. Тесак О. В. Облікова політика як інструмент організації бухгалтерського обліку. *Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. Ужгород, 2018. С. 98–99. URL: http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/21_2_2018ua/22.pdf#:~:text=11-12.

Проблеми класифікації та оцінки зобов'язань підприємств в умовах адаптації до МСФЗ

В умовах поглиблення інтеграції національної облікової практики з Міжнародними стандартами фінансової звітності питання достовірної оцінки та класифікації зобов'язань підприємств набуває особливої актуальності. Чинне нормативне регулювання, зокрема НП(С)БО 11 «Зобов'язання», містить суттєві методологічні прогалини, що знижують якість фінансової звітності та породжують податкові ризики.

Фундаментальною теоретичною проблемою є розбіжність між юридичним та економічним трактуванням зобов'язань. Юридичний підхід, що домінує у цивільному праві, пов'язує виникнення зобов'язання з моментом укладання договору, тоді як для цілей бухгалтерського обліку та фінансового менеджменту визначальним є момент фактичного руху ресурсів. Категорія «зобов'язання» є ширшою за поняття «кредиторська заборгованість», оскільки в контексті МСФЗ охоплює також конструктивні зобов'язання та забезпечення з невизначеною сумою або строком погашення [1]. Звуження поняття виключно до юридично оформленого боргу призводить до викривлення реального фінансового стану підприємства, оскільки ігнорує майбутні неминучі витрати.

Для потреб ефективного управління ліквідністю обґрунтовано необхідність впровадження розширеної класифікації зобов'язань за трьома додатковими критеріями. За характером погашення доцільно розмежовувати монетарні та немонетарні зобов'язання, що забезпечує точніше прогнозування касових розривів і формування реалістичного платіжного календаря. За вартістю обслуговування – виділення платних і безкоштовних зобов'язань для коректного розрахунку середньозваженої вартості капіталу та прийняття обґрунтованих рішень щодо структури джерел фінансування [2]. За дотриманням платіжної дисципліни – виокремлення простроченої заборгованості як окремої аналітичної групи та індикатора ризику банкрутства підприємства.

Окремою теоретичною проблемою залишається оцінка довгострокових зобов'язань. Оцінка за номінальною вартістю не відповідає концепції вартості грошей у часі та викривлює реальний фінансовий стан підприємства. Згідно з МСФЗ 9 та МСБО 39, фінансові зобов'язання мають первісно визнаватися за справедливою вартістю: якщо ринкова ставка відсотка відрізняється від контрактної, справедливою вартістю є теперішня дисконтована вартість майбутніх платежів. Водночас у національних стандартах процедура дисконтування залишається регламентованою лише опосередковано, відсутній затверджений перелік критеріїв для дисконтування та уніфікована методика розрахунку теперішньої вартості, що призводить до суб'єктивізму в облікових оцінках.

Відсутність уніфікованого методологічного підходу до дисконтування в національних стандартах зумовлює необхідність звернення до концептуальних засад МСФЗ, які передбачають чотири основні види вартості для оцінки зобов'язань: історичну собівартість, поточну собівартість, вартість реалізації та теперішню вартість. Відсутність у НП(С)БО 11 чіткої деталізації вимог щодо застосування конкретного виду оцінки до специфічних груп зобов'язань при їх первісному визнанні створює зону методологічної невизначеності. Це, своєю чергою, призводить до неузгодженості облікових політик різних підприємств, ускладнює зіставність фінансової звітності та знижує її інформаційну цінність для інвесторів і кредиторів, які потребують достовірних даних про реальні майбутні грошові потоки суб'єкта господарювання.

Отже, удосконалення обліку зобов'язань передбачає три взаємопов'язані напрями: утвердження пріоритету економічної сутності над юридичною формою при визнанні зобов'язань, впровадження розширеної управлінської класифікації та обов'язкове застосування дисконтування довгострокових зобов'язань із належним документальним оформленням усіх розрахункових процедур. Реалізація цих заходів забезпечить достовірність фінансової звітності та підвищить релевантність облікової інформації для прийняття управлінських рішень.

Список використаних джерел:

1. Колумберт О., Давидюк Н., Блінцова Н. Зобов'язання та розрахунки як економіко-правова категорія та об'єкт бухгалтерського спостереження. *Збірник наукових праць ДУІТ. Серія: Економіка і управління*. 2019. № 46. С. 44–60. DOI: 10.32703/2664-2964-2019-46-44-60.
2. Валькова Н., Овод Л. Вплив класифікації зобов'язань на обліковий процес та формування звітності підприємства. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2024. Вип. 336, № 6. С. 171–176. DOI: 10.31891/2307-5740-2024-336-26.

Митно-брокерська діяльність: сучасні реалії

Упродовж останніх років система регулювання митно-брокерської діяльності в Україні зазнала суттєвих змін, що пов'язано із необхідністю адаптації митного законодавства до європейських стандартів та імплементації положень Митного кодексу Європейського Союзу.

Раніше провадження митно-брокерської діяльності здійснювалося на підставі дозволу, який видавався митними органами. Суттєві зміни були запроваджені Законом України №3926-IX «Про внесення змін до Митного кодексу України щодо імплементації деяких положень Митного кодексу Європейського Союзу» від 22.08.2024 р. [3]. Відповідно до нових норм, дозвіл на провадження митно-брокерської діяльності замінено авторизацією, яка стала обов'язковою умовою здійснення такої діяльності. З 19.04.2025 року митний представник має право здійснювати декларування товарів лише за наявності відповідної авторизації.

Новий механізм передбачає більш жорсткі вимоги до підприємств. Для отримання авторизації суб'єкт господарювання повинен відповідати критеріям дотримання митного та податкового законодавства, не мати фактів систематичних порушень митних правил, а також забезпечити наявність працівника, відповідального за митні питання [1]. Крім того, запроваджено процедуру самооцінки підприємства та перевірку відповідності встановленим критеріям митними органами.

Запровадження авторизації має як позитивні, так і дискусійні аспекти. З одного боку, нові правила сприяють підвищенню професійного рівня митних брокерів, посиленню контролю за їх діяльністю та зниженню ризиків порушення митного законодавства. Однак, нові вимоги можуть створювати певні труднощі для невеликих підприємств, оскільки процедура авторизації потребує додаткових ресурсів, часу та постійного контролю за відповідністю встановленим критеріям.

Проте, складнощі розпочалися ще на початку – з моменту перереєстрації вже діючих брокерів, а також нових суб'єктів господарювання. Зокрема, однією з основних проблем є складність процедури отримання авторизації та значна кількість відмов у наданні такого статусу. За інформацією Державної митної служби України, значна частина заяв повертається або відхиляється вже на етапі попереднього розгляду через помилки в документах, неповне заповнення анкети самооцінки або невідповідність окремим критеріям. Так, зокрема у IV кварталі 2025 р. кількість відмов становила 46%, у III кварталі – 52%, а у II кварталі – 71% [2]. Спостерігаємо позитивну тенденцію до зменшення помилок, але водночас дана статистика тільки підтверджує складність даної процедури.

Крім того, представники бізнесу звертають увагу на недостатню практичну врегульованість окремих процедур авторизації. Зокрема, труднощі виникають при підтвердженні відповідності підприємства критеріям дотримання митного законодавства та оцінці працівників, відповідальних за митні питання, що створює ризики неоднакового трактування вимог митними органами та суб'єктивності під час прийняття рішень.

Певні дискусії викликає й перехідний період, адже після 19 квітня 2026 року всі попередні дозволи будуть скасовані, а здійснювати митно-брокерську діяльність зможуть лише авторизовані підприємства. За даними Держмитслужби, кількість поданих заяв значно перевищує кількість наданих авторизацій, що свідчить про можливі труднощі адаптації бізнесу до нових умов.

Отже, попри очевидну спрямованість реформи на гармонізацію митного законодавства України із європейськими стандартами, сучасний механізм авторизації митних брокерів потребує подальшого вдосконалення. Насамперед це стосується спрощення окремих процедур, забезпечення прозорості прийняття рішень та створення рівних умов доступу до ринку митно-брокерських послуг для різних категорій суб'єктів господарювання.

Список використаних джерел:

1. Зміни до Митного кодексу України: Авторизація на провадження митної брокерської діяльності. URL: https://customs.gov.ua/news/zagalne-20/post/zmini-do-mitnogo-kodeksu-ukrayini-avtorizatsiia-na-provadhennia-mitnoi-brokerskoyi-diialnosti-1901?utm_source=chatgpt.com.
2. Підсумки та перспективи авторизації митних брокерів: результати спільної наради Держмитслужби та представників бізнесу. URL: <https://customs.gov.ua/news/zagalne-20/post/pidsumki-ta-perspektivi-avtorizatsiyi-mitnikh-brokeriv-rezultati-spilnoyi-naradi-derzhmitsluzhbi-ta-predstavnikiv-biznesu-2634>.
3. Про внесення змін до Митного кодексу України щодо імплементації деяких положень Митного кодексу Європейського Союзу: Закон України від 22.08.2024 № 3926-IX: станом на 4 лип. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3926-20#Text>.

Основні засоби: методологія обліку за МСФЗ та напрями вдосконалення

В умовах цифровізації економіки, нестабільності ринкового середовища та зростання вимог до прозорості фінансової звітності особливої актуальності набувають питання обліку основних засобів відповідно до положень МСБО 16 «Основні засоби». Практика застосування міжнародних стандартів свідчить про те, що саме облік необоротних матеріальних активів є однією з найбільш дискусійних ділянок фінансового обліку, оскільки пов'язаний із необхідністю професійного судження, вибором моделей оцінки та визначенням строків корисного використання активів. У сучасних умовах це безпосередньо впливає не лише на достовірність фінансової звітності, а й на інвестиційну привабливість підприємства та об'єктивність оцінки його фінансового стану.

Відповідно до МСБО 16, «метою Стандарту є визначення облікового підходу до основних засобів» [1]. Разом із тим, у практичній діяльності підприємств застосування положень стандарту нерідко супроводжується проблемами методичного характеру. Однією з них є складність визначення критеріїв визнання активу. Стандарт передбачає, що об'єкт основних засобів визнається активом лише за умови, якщо існує ймовірність отримання майбутніх економічних вигід і його вартість може бути достовірно оцінена [1]. Проте на практиці оцінка майбутніх економічних вигід часто має суб'єктивний характер, що створює ризики маніпулювання фінансовими показниками підприємства.

Не менш дискусійним залишається питання формування первісної вартості основних засобів. Від правильності включення витрат до первісної оцінки залежить подальший розмір амортизації та фінансовий результат діяльності підприємства. У сучасних наукових дослідженнях підкреслюється, що помилки при формуванні первісної вартості призводять до викривлення показників фінансової звітності та ускладнюють забезпечення міжнародної порівнянності даних [2]. Особливо актуальною ця проблема є в умовах інфляційних процесів та нестабільності ринкових цін.

Окремої уваги потребує проблема вибору між моделлю собівартості та моделлю переоцінки. Хоча МСБО 16 надає підприємствам право самостійно обирати модель подальшої оцінки, такий вибір суттєво впливає на структуру активів, капіталу та фінансових результатів підприємства. Науковці зазначають, що застосування моделі переоцінки дозволяє наблизити балансову вартість активів до ринкової, однак водночас підвищує рівень суб'єктивізму в облікових оцінках [3]. У періоди економічної нестабільності це може негативно позначатися на достовірності фінансової звітності та ускладнювати її аналітичне сприйняття користувачами.

Важливою проблемою сучасної системи обліку основних засобів також залишається визначення методів амортизації. У МСБО 16 зазначено, що «метод амортизації повинен відображати очікуваний спосіб споживання майбутніх економічних вигід» [1]. Проте на практиці підприємства нерідко використовують традиційні методи амортизації формально, без урахування реального характеру використання активів. У зв'язку з цим дедалі більшого поширення набуває компонентний підхід, відповідно до якого окремі складові об'єкта основних засобів амортизуються самостійно. Такий підхід підвищує точність оцінки витрат, однак потребує складнішої організації аналітичного обліку та додаткових професійних компетентностей бухгалтерів [2].

Таким чином, сучасна практика застосування МСБО 16 свідчить про необхідність подальшого вдосконалення методології обліку основних засобів. До основних напрямів удосконалення обліку основних засобів, на нашу думку, доцільно віднести: поглиблення застосування компонентного підходу до амортизації активів; удосконалення методик оцінки справедливої вартості в умовах нестабільних ринків; підвищення рівня професійного судження бухгалтерів при виборі моделей обліку та методів амортизації.

Список використаних джерел:

1. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 16 (МСБО 16). Основні засоби : Стандарт Ради з Міжнар. стандартів бух. обліку від 01.01.2012. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_014#Text (дата звернення: 10.05.2026).
2. Kasztelnik K. Property, Plant, and Equipment and IFRS Conversion from the U.S. Accounting Perspective – Technical Research Report. *International Journal of Accounting and Finance Studies*. 2020. №3. DOI: <https://doi.org/10.22158/ijafs.v3n2p20>.
3. Ochilov I. K., Khokhkhorova M. A. Structure of IAS 16 “Property, Plant and Equipment” standard and its features. *Proceedings of International Conference on Modern Science and Scientific Studies*. 2024. №3(2). PP. 147–158. URL: <https://econferenceseries.com/index.php/icmsss/article/view/3912>.

УДК 657

Поліщук І.Р., к.е.н., доц.,
доц. кафедри інформаційних систем в управлінні та обліку,
Пилипчук С.С., студентка 3 курсу, гр. ОО-8
Державний університет «Житомирська політехніка»

Порядок розкриття інформації про актив розкривних робіт у звітності: екологічний аспект

В умовах досягнення цілей сталого розвитку видобувними підприємствами особливого значення набуває ефективне управління видобутком корисних копалин в родовищах на засадах відповідального споживання та мінімізації впливу на довкілля. Держава зацікавлена в організації дієвого контролю повноти, точності, прозорості та достовірності фінансового стану, відображеного у звітності підприємств видобувної галузі за результатами їх діяльності.

Діяльність видобувних підприємств пов'язана з проведенням розкривних робіт і вимагає ведення обліку витрат на їх здійснення відповідно до Тлумачення КТМФЗ 20 «Витрати на розкривні роботи на етапі добування в кар'єрі». Витрати на розкривні роботи мають економічний ефект в разі перевищення вартості ідентифікованих запасів корисних копалин над витратами на їх видобуток. Водночас розкривні роботи мають негативний екологічний вплив на довкілля, що може бути підставою для сплати екологічного податку, а також розробки і впровадження природоохоронних заходів.

Видобувні підприємства мають галузеві особливості діяльності, що визначені безпосередньо переліком корисних копалин та їх віднесенням відповідно до класифікації до загальнодержавного чи місцевого значення, а також застосовуваним способом видобутку та його впливом на довкілля. Це дозволяє конкретизувати перелік обов'язкових податків до нарахування та сплати, розмір сформованого резерву на рекультивацию кар'єрів та щорічне фінансування природоохоронних заходів.

Однак найсуттєвішою відмінністю є наявність специфічного об'єкта бухгалтерського обліку видобувних підприємств – активу розкривних робіт, відображення якого у фінансовій звітності не передбачено рядками з однойменною назвою.

Актив розкривних робіт як об'єкт бухгалтерського обліку може відображатися як складова нематеріальних активів чи основних засобів на основі формування їх первісної вартості, що розраховується на основі калькуляції витрат на розкривні роботи. Господарські операції з активом розкривних робіт поділяються на три групи: 1) первісна оцінка (формування первісної вартості), 2) подальша оцінка (нарахування амортизації протягом очікуваного строку корисної експлуатації ідентифікованого компонента покладу конкретної корисної копалини), 3) екологічні витрати і зобов'язання, що виникають внаслідок виконання розкривних робіт (заходи з рекультивации, охорони довкілля, відвалоутворення, управління відходами).

Відповідно до п. 12 Тлумачення КТМФЗ 20 суб'єкт господарювання первісно оцінює актив розкривних робіт за собівартістю, яка є накопиченням витрат, безпосередньо понесених з метою виконання розкривних робіт, які поліпшують доступ до ідентифікованого компонента руди, плюс інші витрати, що прямо відносяться до цього активу [1]. Актив розкривних робіт спочатку відображається в обліку за собівартістю, що включає всі матеріальні, трудові, амортизаційні витрати, які безпосередньо пов'язані з проведенням розкривних робіт і забезпечують доступ до запасів корисних копалин конкретної ділянки родовища. Дотримуючись вимог Тлумачення КТМФЗ 20 [1], розкриття інформації про первісну вартість, залишкову вартість і знос активу розкривних робіт у Балансі (Звіті про фінансовий стан) ф. № 1 буде залежати від того: визнаний він в складі основних засобів чи нематеріальних активів відповідно до затвердженої класифікації необоротних активів чинного Положення про облікову політику видобувного підприємства.

Екологічна відповідальність видобувного підприємства перед суспільством за наслідки розкривних робіт буде конкретизована у фінансовій звітності, в частині екологічних капітальних інвестицій та витрат операційної діяльності, а також екологічних поточних і довгострокових зобов'язань, статистичній звітності («Звіт про витрати на охорону навколишнього природного середовища», «Звіт про відходи», «Звіт про викиди забруднюючих речовин і парникових газів в атмосферне повітря від стаціонарних джерел викидів»), розділі «Екологічні аспекти» Звіту про управління. Ведення бухгалтерського обліку активу розкривних робіт на видобувних підприємствах відповідно до Тлумачення КТМФЗ 20 дозволить одержувати достовірну інформацію про собівартість результатів видобутку відповідно до обсягів виконаних розкривних робіт, фінансові результати діяльності, а також сформувати інформаційну базу для розкриття у звітності інформації про екологічну відповідальність.

Список використаних джерел:

1. Тлумачення КТМФЗ 20 «Витрати на розкривні роботи на етапі добування в кар'єрі». URL: https://www.mof.gov.ua/storage/files/IFRIC-20_ukr_2016.pdf.

**Поліщук І.Р., к.е.н., доц.,
доц. кафедри інформаційних систем в управлінні та обліку
Приймак Ю.М., студентка 2 курсу, гр. ОО-9
Державний університет «Житомирська політехніка»**

Резерв сумнівних боргів як інструмент облікової політики для виміру ліквідності підприємства

В ході виконання основних бізнес-процесів підприємства не завжди досягається повнота оплати всіма дебіторами за договірними зобов'язаннями. Зростання або зменшення загальної суми грошових коштів прямо пропорційно впливають на показник абсолютної ліквідності. Ліквідність як один з напрямів фінансового аналізу характеризує дотримання платіжної дисципліни як дебіторів підприємства, так і самого підприємства перед кредиторами.

Дебіторська заборгованість може бути поточна і довгострокова, причому в балансі може бути переважання довгострокової заборгованості над поточною і навпаки у вартісному вираженні. Фактично надана безвідсоткова відстрочка оплати за договором більше одного року покупцям є не вигідною для підприємства і потенційно призведе до збитковості через вплив інфляції на зміну договірної вартості.

Одним з елементів облікової політики щодо управління розміром дебіторської заборгованості у Балансі (Звіті про фінансовий стан) ф. № 1 є формування та використання резерву сумнівних боргів. Створення резерву сумнівних боргів зменшує фінансовий результат від операційної діяльності, адже збільшує інші витрати операційної діяльності у Звіті про фінансові результати (Звіті про сукупний дохід) ф. № 2 і водночас зменшує відображену дебіторську заборгованість у Балансі (Звіті про фінансовий стан) ф. № 1. Відображення дебіторської заборгованості відповідно до класифікації за впевненістю щодо сплати, регламентуючи створення резерву сумнівних боргів на сумнівну дебіторську заборгованість, дозволяє відображати реальний стан платіжної дисципліни контрагентів.

Вивчення змісту НП(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість» [1] дозволяє встановити основні параметри для формування елементів облікової політики щодо резерву сумнівних боргів: 1) класифікація дебіторської заборгованості за терміном погашення; 2) вибір методів та способів нарахування резерву сумнівних боргів.

Китайчук Т.Г. рекомендує використовувати саме метод абсолютної суми заборгованості, тому що: він однозначний, дає обґрунтований та підтверджений укладеними договорами результат, що робить його надійним при податковій перевірці. Критерій може бути досить чітким, наприклад, уся заборгованість з простроченням понад 30 днів відноситься у резерв; його трудомісткість відносна, так як підприємство все одно повинно дбати про вчасне стягнення дебіторської заборгованості по кожному дебітору; що він рекомендований МСФЗ, оскільки МСБО 39 «Фінансові інструменти: визнання та оцінка» та МСФЗ 9 «Фінансові інструменти» рекомендують надавати перевагу індивідуальному підходу щодо оцінки фінансових інструментів [2].

Вибір методу нарахування резерву сумнівних боргів повинен враховувати основні положення договірної політики підприємства, наявність або відсутність постійних клієнтів. Існує два підходи до нарахування резерву сумнівних боргів: 1) індивідуальна сумнівна дебіторська заборгованість; 2) узагальнююча сумнівна дебіторська заборгованість. В разі обрання стратегії фокусування на окремій групі покупців слід обрати метод застосування абсолютної суми сумнівної заборгованості окремих покупців для нарахування резерву сумнівних боргів. В разі обрання другого підходу базою для розрахунків виступає загальна сума дебіторської заборгованості. Можливий вибір одного з трьох варіантів нарахування резерву сумнівних боргів, використовуючи узагальнюючу сумнівну дебіторську заборгованість: 1) групування за повнотою оплати виручки від реалізації, що представлена показниками частки безнадійної дебіторської заборгованості у чистому доході; 2) групування дебіторської заборгованості за строками непогашення (встановлення часового критерію); 3) екстраполяція рядів динаміки питомої ваги безнадійних боргів у загальній сумі дебіторської заборгованості, що передбачає визначення загальної тенденції змін частки безнадійної заборгованості за попередні звітні періоди (3-5 років), виходячи із припущення, що за незмінних умов ця тенденція зберігатиметься.

У Звіті про управління за напрямом «Ліквідність та зобов'язання» можна розкрити застосувану на підприємстві аналітику щодо дебіторської заборгованості, що впливає на вибір методу нарахування резерву сумнівних боргів, показник абсолютної ліквідності за декілька звітних періодів з визначенням тенденції змін та перспектив швидко погашати зобов'язання в майбутньому.

Список використаних джерел:

1. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість», затверджено Наказом Міністерства фінансів України № 237 від 08.10.99.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0725-99#Text>.

2. Китайчук Т.Г. «Сумнівний» резерв: усі «за» і «проти». Ефективна економіка. 2021. № 4.
URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2021_4_23.

УДК 657:339.9:339.543:004

Поліщук О.О.
Науковий керівник: Жиглей І.В., д.е.н.,
проф. кафедри інформаційних систем в управлінні та обліку
Державний університет «Житомирська політехніка»

Облік та контроль зовнішньоекономічної діяльності в умовах цифровізації митних сервісів

Зовнішньоекономічна діяльність (ЗЕД) в умовах цифровізації митних сервісів на сьогоднішній день є важливою складовою економіки не тільки України, а й кожної країни світу, оскільки цифровізація трансформує підходи до обліку та контролю переходячи від паперового документообігу до інтегрованих автоматизованих систем. Використання автоматизованих систем дозволяє суб'єктам ЗЕД пришвидшувати митні процедури, а також мінімізувати ризики здійснення помилок у розрахунках сплати податків та митних платежів.

Сучасний облік зовнішньоекономічної діяльності підприємства базується на взаємодії власних внутрішніх облікових систем з державними цифровими платформами.

Одним із видів взаємодії між підприємствами та державними органами стало запровадження механізму електронного декларування «Єдине вікно» для міжнародної торгівлі. Завдяки запуску державного інформаційного веб-порталу «Єдине вікно» та прийняття Закону України від 06.09.2018 № 2530-V [1] від суб'єктів ЗЕД державні органи, які проводили контроль за переміщенням товарів через митний кордон України, отримали заборону на вимагання документування у паперовій формі.

Вже з початку 2020 р. у 100% випадках митного оформлення у режимі імпорту відбулося здійснення контролю з застосуванням «Єдиного вікна».

Ще одним видом взаємодії внутрішніх систем підприємства та державних цифрових платформ є автоматизація валютних курсів. На сьогодні сучасні бухгалтерські програми, використовувані на підприємствах, мають змогу автоматично завантажувати актуальні курси валют НБУ, що є важливим задля правильного відображення курсових різниць на дату визнання активу та на дату розрахунків.

Досліджуючи детальніше цифровізовані митні сервіси для контролю, можна описати декілька інструментів цифровізованих систем. З серпня 2022 р. Україна приєдналася до Конвенції про процедуру спільного транзиту, що лежить основою Нової комп'ютеризованої транзитної системи (NCTS). NCTS – це система, до якої підприємства, які здійснюють зовнішньоекономічну діяльність, подають митні декларації в електронному вигляді для поміщення під процедуру спільного транзиту [2]. Ця система може бути використана тільки країнами-учасницями Конвенції для контролю за переміщенням товарів. Вона підвищує ефективність та безпеку транзитних переміщень вантажів. Участь суб'єктів ЗЕД у цій Конвенції значно спрощують переміщення вантажів між країнами-учасницями, оскільки перевезення товарів здійснюється за однією транзитною декларацією під забезпеченням однією фінансовою гарантією (така гарантія діє на території всіх країн-учасниць Конвенції).

У 2024 році було запроваджено Автоматизовану систему управління ризиками (АСУР), що являє собою сукупність програмно-інформаційних комплексів, які забезпечують функціонування системи управління ризиками (СУР) під час митного контролю та/або митного оформлення товарів та транспортних засобів [3]. Ця програма забезпечує автоматичний аналіз даних поданих декларацій та на базі цих даних визначає рівень ризику. Коли система, аналізуючи дані, визначає для них «зелений коридор», митне оформлення товару, що перетинає митний кордон, відбувається досить швидко та навіть без втручання інспектора.

У 2025 р. у Автоматизовану систему управління ризиками було інтегровано дві ключові технології. Першою з них було використання генеративного штучного інтелекту (ШІ) OpenAI від Microsoft, який призначений для точкового аналізу кожного окремого відправлення, та має змогу виявляти приховані закономірності в даних, на які може не зреагувати класичний алгоритм. Другим є інтеграція системи бізнес-аналізу (BI) власної розробки, яка призначена для масштабної обробки великих масивів даних митниці та щоденно групує операції за ознаками ризику та може виділяти так звані «червоні кластери», що свідчать про потенційні порушення.

При перетині митного кордону України кожен суб'єкт зовнішньоекономічної діяльності має власний електронний кабінет, що надає можливість для контролю в режимі онлайн стану розрахунків з бюджетом, залишків на митних рахунках та відстеження статусу поданих документів.

Цифровізація митних сервісів суттєво трансформує систему обліку та контролю зовнішньоекономічної діяльності, створюючи її сучасною цифровою системою. У сучасних умовах облік та контроль зовнішньоекономічної діяльності базуються на інтеграції цифрових систем з державними інформаційними платформами, що забезпечують автоматизацію митного контролю, спостереження за достовірністю розрахунку митних платежів. Важливим елементом цифровізації митних сервісів є

впровадження інтелектуальних підходів до управління ризиками, де поєднується класична система АСУР з можливостями бізнес-аналітики та інструментами штучного інтелекту. Використання нових систем у митних сервісах контролю дозволяє швидше та якісніше контролювати та обробляти великі масиви даних, мінімізувати ризики помилок у митному оформленні, а також збільшувати довіру суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності до державного технологічного забезпечення.

В умовах цифровізації кожен суб'єкт ЗЕД повинен забезпечити якість та прозорість поданої первинної документації, оскільки завдяки подачі достовірної інформації та сучасним цифровим системам проходження товарів через митний кордон України буде швидким та легким. Таким чином, митний контроль має важливе значення в процесі євроінтеграції та гармонізації податкового законодавства.

Аналізуючи подану вище інформацію щодо нових інтегрованих систем контролю, можна прийти до висновку, що для якісного забезпечення митного оформлення та контролю під час нього, ефективність достовірності перевірок значно залежить від рівня технічного забезпечення на митних пунктах та відповідному рівню кваліфікації державних службовців.

Задля відмінної роботи митних пунктів, кожен з них мусить бути забезпеченим відповідним набором технічних засобів та всіх комплектуючих до них, також має бути відповідний захист інформації від сторонніх осіб. Для відповідної підготовки персоналу, кожен з працівників має бути залученим до різноманітних курсів підвищення кваліфікації задля чіткішого та кращого виконання своїх функціональних обов'язків на робочому місці, у разі під час потреби у допомозі суб'єктам ЗЕД чи збоєм у роботі цифрових сервісів, кожен працівник мав змогу невідкладно та якісно вирішити проблему.

Незважаючи на чудові результати застосування цифрової трансформації на практиці, цифрові митні сервіси також мають проблеми, які стримують повну їх реалізацію. Серед головних можна виділити, наприклад, недостатній рівень кіберзахисту, оскільки зростання обсягів інформації в електронних базах підвищує рівень кібератак на цифрове середовище та потребує значного вдосконалення. Крім того, хоча і на сьогодні митне оформлення товарів вже переходить на електронну систему все ще залишаються елементи паперового документообігу, що збільшують ризик дублювання інформації в різних системах, задля уникнення таких розбіжностей наша система мусить бути удосконалена до такого рівня аби знизити ризик таких помилок до мінімального рівня.

З метою вдосконалення цифровізації митних сервісів, потрібно розглянути можливість реалізації нових заходів щодо подальшого розвитку інтегрованих інформаційних платформ митних сервісів. На мою думку чудовим перспективним напрямком щодо вдосконалення системи контролю та управління є активніше поєднання стандартних, наявних, інформаційних систем з штучним інтелектом, який допоможе швидше та якісніше обробляти та масштабувати великі дані, відсортовувати за рівнями ризиків всі товари, що перетинають митний кордон України, та допомагати у проходженні митного оформлення суб'єктам зовнішньоекономічної діяльності.

Чудовою ідеєю було б розширення співпраці України з більшою кількістю країн світу для швидшого та простішого перетину товарів через їхні кордони. Це допоможе зменшити термін перевезень товарів до різних куточків світу та збільшити кількість як експорту, так і імпорту, що буде позитивним впливом як на самі підприємства, що займаються зовнішньоекономічною діяльністю, так і для нашої країни, бо результатом збільшення експорту/імпорту до державного бюджету нашої країни буде надходити більша кількість податків зі сплати митних платежів, що в теперішніх умовах буде плюсом для підвищення, а в подальшому і відновлення загальної економіки держави.

Список використаних джерел:

1. Про внесення змін до Митного кодексу України та деяких інших законів України щодо запровадження механізму «єдиного вікна» та оптимізації здійснення контрольних процедур при переміщенні товарів через митний кордон України : Закон України від 06.09.2018 р. № 2530-VIII. *Законодавство України / Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2530-19#Text>
2. NCTS. *Державна митна служба України*. URL: <https://customs.gov.ua/forum/?tag=ncts-140>
3. Термін «Автоматизована система управління ризиками». *Термінологія законодавства / Законодавство України : Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/term/45849:76896>

Бухгалтерський облік і аналіз довгострокових кредитів банку: концептуальні засади та практичні імперативи

В умовах євроінтеграції та виходу українського бізнесу на міжнародні ринки прозорість фінансової звітності стає критичною вимогою для інвесторів та кредиторів. Оскільки довгострокові кредити формують значну частку зобов'язань, їх некоректна оцінка здатна суттєво викривити уявлення про фінансову стійкість компанії. Достовірне відображення боргового навантаження дозволяє зовнішнім стейкхолдерам адекватно оцінювати ризики платоспроможності підприємства, тоді як використання застарілих або спрощених методик обліку створює ілюзію стабільності навіть за наявності прихованих фінансових загроз.

Переходячи до розкриття концептуальних розбіжностей між вітчизняними та міжнародними стандартами, спираючись на аналіз чинного нормативно-правового поля, необхідно детально описати ключову методологічну відмінність. Якщо згідно з НП(С)БО 11 довгострокові кредити найчастіше відображаються за номінальною вартістю, то МСФЗ 9 безальтернативно вимагає їх первісного визнання за справедливою вартістю, а подальшої оцінки - виключно за амортизованою собівартістю. Систематизацію цих концептуальних відмінностей подано нижче, що наведено у табл. 1.

Таблиця 1

Порівняльна характеристика НП(С)БО 11 «Зобов'язання» та МСФЗ 9 «Фінансові інструменти»

Характеристика обліку	НП(С)БО 11 «Зобов'язання»	МСФЗ 9 «Фінансові інструменти»
Первісна оцінка кредиту	Переважає сума погашення (номінальна вартість отриманих коштів).	Справедлива вартість за мінусом прямо пов'язаних транзакційних витрат.
Подальша оцінка	Теперішня вартість (на практиці часто збігається з номінальною).	Виключно амортизована собівартість із застосуванням ефективної ставки.
Облік банківських комісій	Найчастіше одноразово списуються на витрати поточного звітного періоду.	Інтегруються у балансову вартість зобов'язання та амортизуються протягом строку дії.

Джерело: створено автором на основі [2,3,5]

З аналізу Табл. 1.1, ми можемо зробити висновок, що міжнародні стандарти, на відміну від національних, унеможливають спрощений підхід до оцінки фінансових зобов'язань, орієнтуючись на об'єктивну вартість грошей у часі та реальну структуру боргу.

У цьому ж контексті варто підкреслити розбіжності у визнанні витрат на позики (між НП(С)БО 31 [4] та МСБО 23 [1]), зробивши акцент на жорсткіших критеріях капіталізації відсотків до вартості кваліфікаційних активів за міжнародними правилами. Обидві облікові системи базуються на загальному правилі включення фінансових витрат до собівартості активу, який потребує суттєвого часу для підготовки до використання. Проте міжнародна практика встановлює більш суворі обмеження. Зокрема, якщо згідно з НП(С)БО 31 інвестиційний дохід від тимчасового розміщення цільової позики зменшує фінансові витрати, що підлягають капіталізації, то МСБО 23 жорстко вимагає вирахування будь-якого отриманого доходу з суми капіталізованих витрат. Крім того, відрізняється підхід до визначення бази для нецільових (загальних) позик: за вітчизняними правилами вона визначається як середньозважена сума інвестицій, тоді як міжнародний стандарт передбачає застосування зваженої середньої ставки капіталізації до пулу всіх непогашених позик. Відповідна регламентація МСБО 23 перешкоджає необґрунтованому завищенню балансової вартості необоротних активів, вимагаючи філігранного контролю за цільовим рухом кредитних коштів.

Наступним логічним кроком є опис того, як ці теоретичні імперативи МСФЗ 9 трансформують практичну роботу бухгалтера. Важливо розкрити аналітичну та математичну складність процесу: необхідність постійного дисконтування майбутніх грошових потоків та розрахунку ефективної ставки відсотка. Слід наголосити, що ця ставка має обов'язково включати всі транзакційні витрати, банківські комісії, премії та дисконти, а не лише номінальну ставку за договором. При цьому важливо пам'ятати, що внутрішні адміністративні та операційні витрати підприємства не визнаються транзакційними витратами і не беруть участі у розрахунку ефективної ставки. Завдяки такому алгоритму витрати на залучення кредиту не спотворюють фінансовий результат поточного періоду одноразовим списанням, а рівномірно

розподіляються протягом усього строку кредитування, збільшуючи балансову вартість зобов'язання до моменту його повного погашення. [5]

Варто також виділити специфіку обліку кредитів, отриманих на неринкових умовах (наприклад, безвідсоткових або пільгових позик від пов'язаних сторін). За МСФЗ 9 такі зобов'язання вже при первісному визнанні вимагають розрахунку справедливої вартості шляхом дисконтування за ринковими ставками, а різниця між сумою отриманих коштів та їх справедливою вартістю одразу відображається в обліку залежно від економічної сутності операції. Крім того, стандарт передбачає можливість використання опції справедливої вартості, коли кредитне зобов'язання добровільно класифікується як таке, що оцінюється за справедливою вартістю через прибуток або збиток, якщо це дозволяє усунути або значно зменшити облікову невідповідність. У такому разі зміна справедливої вартості, зумовлена зміною власного кредитного ризику компанії, має відобразитися в іншому сукупному доході, а не в прибутках чи збитках звітного періоду.

У сучасних умовах господарювання вести бухгалтерський облік на підприємстві досить складно, що пояснюється частими змінами у законодавстві, неврегульованістю низки питань у частині обліку й оподаткування, новими підходами у формуванні та поданні різного роду звітності, посиленням перевірок контролюючих органів тощо[6]. Саме тому бухгалтер повинен регулярно застосовувати професійне судження в загальному, так і в частині перерахунку балансової вартості кредитного зобов'язання.

У разі реструктуризації або пролонгації договору кредитування бухгалтер зобов'язаний провести кількісне тестування (так званий «10-відсотковий тест»), дисконтуючи нові грошові потоки за первісною ефективною ставкою.[2]

Під час цього розрахунку до уваги беруться виключно ті комісії, які були сплачені або отримані безпосередньо між позичальником та кредитором, тоді як будь-які витрати на послуги третіх сторін ігноруються. Якщо ж різниця дисконтованих потоків становить менше 10%, фахівець повинен додатково застосувати професійне судження та провести якісний тест (наприклад, оцінити суттєвість впливу зміни валюти кредитування або переходу від плаваючої до фіксованої ставки), щоб остаточно з'ясувати природу модифікації. Залежно від результатів цього комплексного тестування приймається рішення про припинення визнання старого боргу або визнання прибутку чи збитку від модифікації зобов'язання, що є джерелом значної волатильності показників звітності.

Хоча імплементація МСФЗ 9 об'єктивно ускладнює обліковий процес, вимагаючи від бухгалтера фінансово-математичних навичок, саме такий підхід є єдиним інструментом забезпечення користувачів звітності достовірною та неперекрученою інформацією про реальне боргове навантаження та вартість залученого капіталу. Оцінка інструментів за амортизованою собівартістю створює надійний фундамент для успішної та прозорої інтеграції вітчизняних підприємств у глобальний економічний простір.

Список використаних джерел:

1. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 23 (МСБО 23). Витрати на позики : Стандарт Ради з Міжнар. стандартів бух. обліку від 01.01.2012. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_042#Text.
2. Міжнародний стандарт фінансової звітності 9 (МСФЗ 9). Фінансові інструменти : Стандарт Ради з Міжнар. стандартів бух. обліку від 01.01.2012. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_016#Text.
3. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 11 "Зобов'язання" : Наказ М-ва фінансів України від 31.01.2000 № 20 : станом на 3 листоп. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0085-00#Text>.
4. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 31 "Фінансові витрати" : Наказ М-ва фінансів України від 28.04.2006 № 415 : станом на 23 груд. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0610-06#Text>.
5. BDO. IFRS IN PRACTICE 2019 IFRS 9 financial instruments. URL: https://www.bdo.global/getmedia/effedd52-caeb-4343-885a-84cc21bc4b93/IFRS9-In-Practice_FinancialInstruments.pdf.
6. Melnychuk I., Lopatovska O. Professional judgment of an accountant under uncertainty. *Economic scope*. 2021. URL: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/168-23>.

Савчук К.Ю., здобувачка вищої освіти 1 курсу спеціальності D1 «Облік і оподаткування»
 Науковий керівник: Замула І.В., д.е.н., проф.,
 проф. кафедри інформаційних систем в управлінні та обліку
 Державний університет «Житомирська політехніка»

Еволюція бухгалтерського обліку в умовах глобальних кліматичних трансформацій та розвитку ESG-регулювання

Глобальні кліматичні зміни та перехід світової економіки до моделі сталого розвитку зумовлюють суттєву трансформацію системи бухгалтерського обліку. У 2026 році бухгалтерський облік остаточно перестав бути лише інструментом фіксації активів, доходів та витрат підприємства, перетворюючись при цьому на механізм управління кліматичними викликами. Традиційна модель бухгалтерського обліку на сьогоднішній день зустрічається з необхідністю інтеграції екологічних показників у звітність задля забезпечення максимальної прозорості та дотримання принципів сталого розвитку. Крім цього, обумовлюється необхідність удосконалення методології бухгалтерського обліку та корпоративної звітності.

Кліматичні ризики, що впливають на діяльність підприємств, умовно поділяються на фізичні та трансформаційні. Фізичні ризики пов'язані з екстремальними погодними явищами, змінами клімату та погіршенням стану природних ресурсів, що призводить до пошкодження активів, зростання витрат і зниження ефективності операційної діяльності. Трансформаційні ризики виникають унаслідок змін регуляторного середовища, технологічних інновацій і трансформації споживчого попиту в умовах декарбонізації економіки. Для інформаційного забезпечення управління такими ризиками необхідно удосконалити бухгалтерський облік як основну інформаційну систему підприємства [508].

Сучасний етап трансформації бухгалтерської системи досить значною мірою зумовлений поширенням ESG-регулюванням та запровадженням міжнародних стандартів розкриття інформації щодо сталого розвитку. Зокрема, стандарти IFRS S1 та IFRS S2 [2], запропоновані Радою з міжнародних стандартів сталого розвитку (ISSB), спрямовані на інтеграцію інформації про кліматичні ризики у фінансову звітність та забезпечення таким чином прозорості для інвесторів і стейкхолдерів. Підходи, згідно даних стандартів, сприяють підвищенню прозорості розкриття кліматичної інформації, удосконаленню системи управління ризиками, а також зміцненню інвестиційної привабливості підприємств.

Особливої актуальності трансформація бухгалтерського обліку набуває для підприємств-експортерів України у зв'язку із запровадженням механізму вуглецевого коригування імпорту Європейського Союзу (Carbon Border Adjustment Mechanism, CBAM). Механізм вуглецевого коригування імпорту (CBAM) охоплює понад 300 видів продукції і вимагає обов'язкового декларування викидів парникових газів, спричинених виробництвом [3]. Починаючи з 01/01/2026 року, цей механізм набув повноцінного застосування щодо викидів парникових газів, пов'язаних із виробництвом імпортованої продукції. Це зумовлює необхідність переходу від агрегованого обліку енерговитрат до детального поопераційного обліку вуглецевої інтенсивності продукції.

Таблиця 1

Напрями удосконалення бухгалтерського обліку під впливом CBAM

Елемент системи CBAM	Вимога до бухгалтерського обліку	Аналітичний аспект
Моніторинг викидів	Документування за джерелами	Аналіз інтенсивності викидів
Декларування	Квартальна та річна звітність	Прогнозування витрат на сертифікати
Верифікація	Зовнішній незалежний контроль	Оцінка ризиків невідповідності
Взаємозалік	Облік податків, сплачених в Україні	Оптимізація податкового навантаження

Джерело [3]

На даному етапі, ключовими елементами трансформації облікової системи стають вуглецевий облік та екологічний управлінський облік. Вуглецевий облік дозволяє кількісно оцінювати викиди парникових газів та враховувати їх у процесі прийняття управлінських рішень. Водночас екологічний управлінський облік встановлює зв'язок між екологічними витратами та фінансовими показниками діяльності підприємств. Така інформація потрібна керівництву підприємства для оцінювання економічної доцільності впровадження екологічних інновацій та розробки стратегій сталого розвитку, що актуалізується в умовах відновлення економіки України у поствоєнний період. Наукові дослідження

показують, що впровадження цих інструментів сприяє підвищенню якості корпоративної інформації та ефективності управління кліматичними ризиками [4], [5].

Посилення вимог до достовірності нефінансової інформації сприяє вдосконаленню системи внутрішнього контролю та аудиту. Аудит ESG-показників та інформації, пов'язаної з кліматом, стає ключовим фактором зміцнення довіри стейкхолдерів до корпоративної звітності. За таких умов бухгалтерський облік відіграє ключову роль джерела перевіреної, порівнянної та релевантної інформації щодо кліматичних зобов'язань та екологічних ризиків.

Одним із важливих аспектів трансформації обліку є також врахування кліматичних ризиків у системі оцінювання активів підприємства. Посилення екологічного регулювання та розвиток низьковуглецевих технологій можуть призвести до виникнення так званих «заблокованих активів» (stranded assets), тобто активів, економічна вартість яких може суттєво знизитися внаслідок зміни ринкових умов або регуляторної політики.

У цьому контексті особливого значення набуває інтеграція кліматичних сценаріїв у процедури тестування активів на знецінення відповідно до МСБО 36 [6]. Такий підхід дозволяє врахувати потенційні зміни у структурі енергетичного ринку, посилення екологічних стандартів та можливе зростання вартості викидів парникових газів.

Аналітична складова цієї проблеми вимагає розробки інструментарію стратегічного аналізу, що дозволяє оцінити «чутливість» балансової вартості активів до зміни ціни на вуглець на світових ринках. Контрольна функція за цих обставин трансформується у нагляд за обґрунтованістю припущень менеджменту щодо майбутніх екологічних витрат, які включаються до оціночних зобов'язань.

З огляду на зазначені тенденції доцільно розглядати трансформацію бухгалтерського обліку як багаторівневий процес, який охоплює методологічні, організаційні та інформаційнотехнологічні аспекти.

На основі аналізу вищенаведеної інформації можна виділити наступні основні напрямки вдосконалення обліку в Україні: обліково-аналітичне забезпечення впровадження механізму вуглецевого коригування імпорту (CBAM) та реформа податку на викиди вуглецю; облік вуглецевих кредитів та «міжнародно переданих результатів пом'якшення наслідків» (ITMO) згідно зі Статтею 6 Паризької угоди; внутрішній контроль та аудит ESG-звітності у рамках впровадження Директиви щодо звітності про сталий розвиток компаній (CSRD); документування та оцінка екологічних збитків, спричинених під час війни, у системі бухгалтерського обліку; обліково-аналітичне забезпечення моделі циркулярної економіки та енергоефективності; оцінка та визнання активів, які можуть втратити свою економічну цінність до закінчення терміну їх корисного використання через більш суворі екологічні вимоги [3].

Таким чином, реформа бухгалтерського обліку, з урахуванням викликів, що пов'язані зі зміною клімату, має системний характер і охоплює методологічний, інформаційний та управлінський рівні. Інтеграція фінансової та нефінансової інформації в системи обліку створює основи для формування нової системи звітності підприємств та реалізації стратегій сталого розвитку підприємств у довгостроковій перспективі.

Список використаних джерел

1. Krasnova I. V., Prymostka L. O., Lavreniuk V. V. Climate Change Risks in Financial Business. Problems of Economy. 2021. Vol. 3, № 49. P. 140–146. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2021-3-140-146> (дата звернення 16.02.2026).
2. IFRS Foundation. Introduction to the ISSB and IFRS Sustainability Disclosure Standards. URL: <https://www.ifrs.org/sustainability/knowledge-hub/introduction-to-issb-and-ifrs-sustainability-disclosure-standards/> (дата звернення: 04.05.2026).
3. Замула І. В., Травін В. В., Савчук К. Ю. Вплив кліматичних викликів на еволюцію бухгалтерського обліку. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету*. 2026. № 3 (340). С. 15–24. DOI: <https://doi.org/10.32680/2409-9260-2026-3-340-15-24>.
4. Nyakuwanika M., Panicker M. The Role of Environmental Accounting in Mitigating Climate Change: ESG Disclosures and Effective Reporting. *Journal of Risk and Financial Management*. 2025. Vol. 18. URL: <https://www.mdpi.com/1911-8074/18/9/480> (дата звернення: 04.05.2026).
5. World Economic Forum. How the EU's CBAM will impact the business and carbon-pricing landscape. URL: <https://www.weforum.org/stories/2025/12/eu-cbam-impact-business-carbon-pricing-landscape/> (дата звернення: 04.05.2026).
6. IASB (2012). International Accounting Standard 36 (IAS 36) Impairment of Assets. Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_047#Text. (accessed January 16, 2026).

Формування фінансової інформації відповідно до якісних характеристик фінансової звітності за МСФЗ

Відповідно до Концептуальної основи фінансової звітності, «метою фінансової звітності загального призначення є надання фінансової інформації про суб'єкт господарювання, яка є корисною для існуючих і потенційних інвесторів, позикодавців та інших кредиторів при прийнятті рішень щодо надання ресурсів цьому суб'єкту» [1]. Призначенням фінансової звітності є не просто відображення фактів господарської діяльності, а формування інформаційної бази для економічного вибору різними групами користувачів.

Згідно з Концептуальною основою, якість фінансової інформації визначається її основоположними характеристиками – доречністю та правдивим поданням. Зокрема, «фінансова інформація є доречною, якщо вона здатна впливати на рішення користувачів» [1], що досягається через її прогнозовану та підтверджувальну цінність. Це означає, що інформація повинна не лише відображати минулі події, а й допомагати користувачам оцінювати майбутні перспективи діяльності підприємства. У свою чергу, «правдиве подання вимагає, щоб інформація була повною, нейтральною та вільною від помилок» [1], що забезпечує адекватне відображення економічної сутності господарських операцій, а не лише їх юридичної форми.

Крім основоположних характеристик, Концептуальна основа визначає покращувальні якісні характеристики, серед яких важливе місце займають порівнюваність, можливість перевірки, своєчасність та зрозумілість. Наприклад, «порівнюваність дає змогу користувачам визначати та розуміти подібності і відмінності між об'єктами» [1], що є необхідною умовою для проведення фінансового аналізу. Водночас зрозумілість забезпечує доступність інформації для сприйняття, а своєчасність її актуальність у момент прийняття рішень. У сукупності ці характеристики підсилюють корисність фінансової інформації та розширюють можливості її практичного застосування.

У національній системі бухгалтерського обліку аналогічні підходи закріплені у НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», відповідно до якого «фінансова звітність повинна бути зрозумілою, доречною, достовірною та порівнянною» [2]. В цілому, наведені характеристики відповідають міжнародним підходам, однак їх зміст подається більш узагальнено та без чіткого поділу на фундаментальні і покращувальні, що свідчить про прагнення національної системи до спрощення методології обліку та адаптації її до практичних умов функціонування підприємств.

Порівняльний аналіз міжнародного та національного підходів дозволяє зробити висновок про їх загальну концептуальну близькість. І МСФЗ, і НП(С)БО орієнтовані на забезпечення корисності фінансової інформації для прийняття рішень, що проявляється у спільності базових характеристик. Разом з тим, міжнародний підхід характеризується більшою глибиною опрацювання та логічною структурованістю, що дозволяє більш гнучко застосовувати облікові підходи з урахуванням конкретних економічних умов.

На відміну від цього, національні стандарти мають більш прикладний характер і орієнтовані на забезпечення уніфікованості облікової практики. Водночас така спрощеність може обмежувати використання професійного судження, що є ключовим елементом формування фінансової звітності відповідно до МСФЗ. У результаті це може призводити до формального дотримання вимог без достатнього врахування економічної сутності господарських операцій.

Таким чином, міжнародний підхід до формування якісних характеристик фінансової інформації є більш концептуально розвиненим та орієнтованим на забезпечення максимальної корисності інформації для користувачів. Водночас національні стандарти, зберігаючи загальну спрямованість на досягнення тих самих цілей, залишаються більш спрощеними та адаптованими до практичних умов. У цьому контексті подальший розвиток національної системи бухгалтерського обліку має бути спрямований не лише на формальне зближення з міжнародними стандартами, але й на поглиблення методологічних підходів та розвиток професійного судження.

Список використаних джерел:

1. Концептуальна основа фінансової звітності : Стандарт Ради з Міжнар. стандартів бух. обліку від 01.09.2010 : станом на 1 берез. 2018 р. URL: https://mof.gov.ua/storage/files/2019_RB_ConceptualFramework_ukr_AH.pdf.
2. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» : Наказ М-ва фінансів України від 07.02.2013 № 73 : станом на 23 груд. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text>.

УДК 657.421.3

Ткачук А.М., магістрант за спеціальністю 071 «Облік і оподаткування»
Науковий керівник: Захаров Д.М., PhD, доц.
Державний університет «Житомирська Політехніка»

Бухгалтерський облік та аналіз гудвілу

Сучасні умови функціонування підприємств характеризуються посиленням глобалізаційних процесів, активізацією інтеграційних угод, а також зростанням кількості злиттів і поглинань. У таких умовах істотно підвищується значення нематеріальних факторів формування вартості бізнесу, серед яких ключове місце займає гудвіл. Його облік та оцінка є одними з найбільш складних питань сучасної бухгалтерської теорії та практики, оскільки він не має фізичної форми, але суттєво впливає на ринкову капіталізацію підприємства [2].

Відповідно до МСФЗ 3 «Об'єднання бізнесу», гудвіл визначається як перевищення вартості придбання підприємства над справедливою вартістю ідентифікованих придбаних чистих активів на дату операції. Він виникає виключно у випадках бізнес-комбінацій та відображає майбутні економічні вигоди, які не можуть бути окремо ідентифіковані та обліковані як окремі активи [6]. До основних складових гудвілу відносять репутацію підприємства, бренд, сформовану клієнтську базу, ефективність управлінської системи, кадровий потенціал та синергетичні ефекти від об'єднання бізнесу [4].

Особливістю бухгалтерського обліку гудвілу відповідно до IAS 36 «Знецінення активів» є те, що він не підлягає систематичній амортизації [3]. Замість цього підприємства зобов'язані щорічно здійснювати тестування на знецінення, а також у разі виникнення ознак втрати корисності активу. Це вимагає застосування складних оціночних процедур, зокрема моделювання майбутніх грошових потоків, визначення ставки дисконтування та ідентифікації одиниць, що генерують грошові потоки (CGU).

Первісне визнання гудвілу здійснюється на дату придбання бізнесу як різниця між ціною операції та справедливою вартістю ідентифікованих чистих активів. Якщо справедлива вартість перевищує вартість придбання, виникає так званий «вигідний гудвіл» (negative goodwill), який визнається у складі доходів звітного періоду після повторної перевірки оцінок відповідно до вимог МСФЗ [1].

Аналіз гудвілу є важливою складовою фінансового аналізу підприємств, особливо у контексті оцінки ефективності інвестицій у процесах злиття та поглинання [7]. Він включає дослідження впливу гудвілу на структуру активів, показники рентабельності, фінансову стійкість та ринкову вартість підприємства. Окрему увагу приділяють аналізу результатів тестування на знецінення, оскільки вони можуть суттєво впливати на фінансовий результат діяльності підприємства.

Практика застосування МСФЗ показує, що оцінка гудвілу значною мірою залежить від професійного судження бухгалтера та фінансового аналітика, що створює ризики суб'єктивності [5]. Найбільш проблемними аспектами залишаються складність визначення справедливої вартості активів, прогнозування майбутніх грошових потоків, а також можливість управлінського впливу на результати тестування на знецінення. Додатково ускладнює облік гудвілу різниця між міжнародними стандартами фінансової звітності та національними положеннями бухгалтерського обліку України.

Важливим напрямом удосконалення обліку гудвілу є підвищення прозорості розкриття інформації у фінансовій звітності, а також застосування більш обґрунтованих моделей оцінки справедливої вартості. Значну роль також відіграє розвиток аналітичного інструментарію, який дозволяє більш точно оцінювати ефективність придбань та реальну вартість синергетичних ефектів.

Таким чином, гудвіл є складним та багатогранним об'єктом бухгалтерського обліку, який поєднує фінансові, аналітичні та управлінські аспекти. Його правильне визнання, оцінка та аналіз є необхідною умовою забезпечення достовірності фінансової звітності, прийняття обґрунтованих управлінських рішень та підвищення інвестиційної привабливості підприємства.

Список використаних джерел:

1. IFRS 3 Business Combinations. International Accounting Standards Board (IASB), 2008 (зі змінами).
2. IAS 36 Impairment of Assets. International Accounting Standards Board (IASB).
3. IFRS Foundation. *International Financial Reporting Standards (IFRS) Handbook*. London: IFRS Foundation, 2024.
4. Бутинець Ф. Ф. Бухгалтерський фінансовий облік. Житомир: Рута, 2018.
5. Мних С. В. Аналіз фінансової звітності: підручник. Київ: КНЕУ, 2020.
6. Ткаченко Н. М. Бухгалтерський фінансовий облік, оподаткування і звітність. Київ: Алерта, 2019.
7. Пушкар М. С. Фінансовий облік. Тернопіль: Карт-бланш, 2021.